

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԼՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Եկաւ զարունը, և ահա կ'անցնի իռի արդէն ան. ու ամէնքս, ակնկառոյց դէպի Այրարատ, կը սպասենք դեռ լուրերու, որոնք մեզի պիտի բերէին հայրապետական ընտրութեան ձեռնարկին աւետիսը:

Թղթակցութիւնները, որոնք բարեբախտաբար չընդհատեցան ընաւ, եթէ մերթ ընդ մերթ յապաղեցան իսկ, երբեք չկորսնցուցին իրենց յուսադրիչ շեշտը. ու ամէն անգամ որ էջմիածինէն ստացուած հեռագիր մը կամ ասպանովազրուած նամակ մը կուռնկին ստուերը կ'անցընէ կարծես մեր զլիսուն վերեւէն, «մեր աշխարհէն խապրիկ»ի մը իղծը թէ կուտայ մեր զգացումներուն:

Առանց ատոնց ալ, սակայն, այսինքն եթէ չլինէին իսկ մերթ առկայծ և մերթ յանկարծ փայլող այդ նշոյլները, զորս ի գուր ճահճացած պատրանքներու վրայ փոսփորափայլող լոյսերու պիտի ուզէին նմանցնել ոմանք, մենք պիտի չկրնայինք դարձեալ իսպառ քար դնել մեր ակնկալութիւններուն վրայ, ու կը շարունակենք արդարև յուսալ թէ, ուշ կամ կանուխ, պիտի ստանանք վերջապէս, Լուսաւորչի Աթոռին՝ ազգովին ընտրութեամբ իր զահակալը որոշելու գործին վերաբերմամբ ամէն դիւրութիւն տրուած, կամ գէթ ամէն դժուարութիւն հարթուած ըլլալուն զեկոյցը:

Այդ մասին ա'յնքան աներկեան է մեր յոյսը, որքան հաստատ է մեր համոզումը, թէ դարուն մէջ ուր կ'ապրինք որ եւ է կառավարութիւն պիտի չկարենար թոյլ տալ ինքզինքին՝ խեղդել ժողովուրդի մը կրօնական խղճատանքը, և թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը մանաւանդ, ինչ որ ալ լինի իր տեսակէտը կամ հայեացքը կրօնի նկատմամբ, պիտի չհերէր իրեն որ եւ է անբարեհաճութիւն՝ որուն հետեանքն ըլլար ի վերջոյ Հայ ազգին բարոյական կեանքին մէջ Նլատելով ջնջել այն ոյժը որ դարերէ ի վեր եղած է և պիտի լինի տակաւին ասկէց վերջ ալ զադանիքը այդ կեանքին:

Ատոր համար չէ որ պիտի ուզէինք այսօր յատկապէս մեր խօսքը ուղղել հայ ժողովուրդին՝ «Սիրոն»էն, իբրև Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետական մէկ Աթոռին պաշտօնաթերթէն, այլ ներկայ հանգամանքներուն մէջ կրկնապէս կարևոր ու նուիրական պարտականութեան մը համար, զոր աւետարար տեղեկութեանց

առայած անդոյութեան մտածումը կամ «Լուսեան պատգամը» կը թելադրէ ամէնուս :

Առաջին անգամը չէ որ Հայ Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ կը պատահի հայ-բապետական իշխանութեան շուրջ դոյացած տաղնապալից կացութիւն մը : Ստոյգ է թէ Աթոռոյ պարապութիւն ընդհանուր առմամբ չէ եղած զրեթէ . բայց ա՛յ աւելի ստոյգ է թէ քաղաքական և ազգային, արտաքին և ներքին դէպքեր, ընդհանուր և առտնին դժուարութիւններ այնքան հոծ և շուարեցնող խոնում-ներով խուժած են յաճախ անոր վրայ, եւ կաթողիկոսներու աթոռէ բացակա-յութեան և երկարատեւ աստանդականութեան, ընդհանրական հայրապետական իշխանութեան մերթ բազմաթիւ եւ յաճախ անհարկի աթոռակցութեանց եւ հա-կաթոռութեան իրողութիւններով քաժանականութեան պարագաներ ա՛յնքան ցաւալի համեմատութեանց հասած եւ ստէպ այնքան տխուր հետեանքներու են յանգած որ, ընտրուած զուխի մը զոյութիւնը երբեմն զրեթէ համազօր է եղած անոր չզոյութեան նոյն իսկ :

Բայց ինչ որ պատմական անժխտելի իրողութիւն է մնացած մեր Եկեղեցւոյ տարեգրութեանց մէջ, և ինչ որ մանաւանդ բարոյական անշնչելի իրականութիւն է հանդիսացած մեր ժողովուրդին ազգային զոյութեան մէջ, այն կեցուածքն է զոր ազգն համօրէն, կղեր և ժողովուրդ միանգամայն, ընաշխարհի հայերն եւ տարաշխարհի զաղութահայութիւնն առհասարակ, ամէնքն ի միասին ունեցած են միշտ ազգային եկեղեցւոյ ընդհանրական հայրապետութեան դիրքին ու զաղա-փարին հանդէպ, անոր ամենէն անորոշ՝ վտանգալից և ամէն օր նոր պատահա-կանութեանց երկիւղներովը յղի շրջաններուն մէջ նոյն իսկ :

Սէր, հնազանդութիւն և պատկառանք : — Կարելի չէ տարբեր բառերով պատկերացնել՝ ազգին իր Եկեղեցիին համար ունեցած վերաբերմունքը, զոր ոչ միայն խորապէս զգաց ան, այլ նաեւ իրապէս երևան բերաւ միշտ անոր իշխանու-թիւնը ներկայացնող հայրապետական աթոռին և հովուապետական հեղինակու-թիւնը խորհրդանշող զաւազանին հանդէպ, ո՛ւր որ եղան անոնք, այսինքն Աս-տուծոյ կամքը ո՛ւր որ տեղափոխեց և պարագայից հարկը ո՛ւր որ ալ տարու-բերեց զանոնք, դարերու երկար ճամբուն վրայ, Վաղարշապատէն յետոյ Դուին, Վարազ, Սնի, Արզինա, Թաւրուր, Ծամնդաւ, Ծովք, Հոռմկայ, Սիս, և նո-րէն Էջմիածին :

Հրաշքի հաւասարող բան մը եղած է արդարեւ՝ սրտի և հոգւոյ զեղեցկու-թեամբ և քաջութիւններով յայտնադորձուած այն յարումը որով հայութիւնը ինք-զինքը սերտ և ջերմ կապակցութեան մը մէջ զգացած է միշտ Էջմիածնի հետ, անոր անունին, անոր պատկերին, անոր մտածումին մէջ զգուշելով և մեծարելով իր ամենէն մեծարժէք նուիրականութիւններէն մին, այն՝ որ կըցած է իր մէջ կենդանի ու մաքուր պահել իր քրիստոնէական լուսաւորութեան, այսինքն իր հոգևոր եւ բարոյական վերածնութեան գիտակցութիւնը, իր անցեալին ամենէն փառաւոր յիշատակներուն քաղցրութիւնը և իր իտէալին ըմբռնումը ամբողջ :

Արդ, ժամանակն է որ Էջմիածնի այդ անունին, անոր այդ պատկերին, անոր այդ զաղափարին առջև բովանդակ հայութիւնը որ և է ատենէ աւելի այսօր մա-նաւանդ իրականացնէ իր պատկառանքին պարտքը, ու Հայաստանեայց Եկեղե-

ցւոյ լրութիւնը, այս անգամ ալ, ու զերագանցօրէն, հատուցանէ իր սիրոյն և հնազանդութեան ամենասրտազին տուրքը: —

Մայր Աթոռը այսօր չունի իր հրամանն ու պարտադրիչ կամքը ազգին հաղորդելու լիութիւն հարաւորութիւն. չունենալով նախ իր զուլսը, որ հայրապետական իշխանութեան բովանդակ ճոխութեամբն՝ այսինքն հեղինակութեամբը պիտի խօսէր մեզի, և յետոյ, զուրկ լինելով հայութեան հետ լրիւ յարաբերուելու միջոցներուն մէկէ աւելիէն: Բայց այդ իսկ պատճառաւ, անոր սէրը պէտք է իբրեւ հրամանակարգ առաքինութիւն մը՝ ու է ժամանակէ աւելի լեցնէ մեր սիրտը: Զաւակ մը չի կրնար մոռնալ և ուրանալ իր մայրը, եթէ անիկա, հասկնալի պարագաներէ հարկադրուած, ի վիճակի չէ հաղորդակցութեան մէջ ըլլալու իրեն հետ: Թէև հեռու անորմէ, բայց իր կուրծքին տակ պիտի լսէ միշտ անոր մայրական սրտին տրոփիւնները, ու անոնց մէջ զգայ անոր անմեռ սէրը իր մասին, անոր իղձն ու կամքը:

Եթէ էջմիածին չի խօսիր այսօր մեզի, իր լռութիւնն իսկ պէտք է ընդունինք իբրեւ կենդանի խօսք մը, իբրեւ պատգամը իր սիրոյն և կամքին. զերագոյն և անառարկելի հրամանի մը պարտադրութիւնը: —

Եւ անա այդ լռութիւնն է որ կը պատուիրէ այսօր ազգին լրութեան, որ և է ատենէ աւելի փարիլ Հայաստանեայց Ուղղափառ և Առաքելական Եկեղեցւոյ զաղափարին, իբրեւ բարի և մաքուր զօրութեան մը, մեր հոգիէն եւ մարմինէն յօրինուած նուիրական այն հաստատութեան, որո՛ւն մէջ, իբրեւ ժողովուրդ և իբրեւ ազգ, գտած ենք մեր հաւաքականութեան խորհուրդին իրազօրծումը, և որուն հովանիին տակ միայն, մեր նախնեաց հոգիին հետ ընդ միշտ կենդանի հաղորդակցութեան մը շնորհիւ՝ պիտի կարենանք ինքզինքնիս ապահովել կրօնքի ճամբով դէպի ապագայնացում տանող փորձութեանց դէմ:

Ժամանակը և միջավայրերը, ուր կ'ապրինք, լի են այդպիսի փորձութեանց ամենէն ծածկամիտ՝ ամենէն վտանգաւոր հրապոյրներով, այսինքն վարագուրուած ծուղակներով: Հացով հաւատք վաճառելու, զթութեան և նոյն իսկ զիտութեան, զրաւանութեան և կրթութեան երևոյթին ներքեւ կրօնական մարդոսութեան ամբողջ սպառազինութիւն մը քօղարկելու խորազիտութիւնը երբեք այնքան մտահոգիչ կերպերով չէր գործադրուած մեր մէջ և շուրջը, որքան այժմ: Ամէնուն պարտքն է զգոյշ և արթուն մնալ անաւոր վտանգին հանդէպ, որ ժողովուրդին հոգւոյն մէջ շիթ առ շիթ կը ներարկէ ազգային անճանապաւնութեան ժահրը:

Այդ լռութիւնն է որ կը պատուիրէ ազգին հոգւոր և եկեղեցական առաջնորդութիւնը ստանձնող պաշտօնականներուն, եպիսկոպոսներուն մանաւանդ, որոնք իրենց կարգին կամ աստիճանին զգացումէն ինքզինքնին աւելի հեղինակաւորուած պիտի նկատէին իշխանարար զօրծելու, զզուշանալ՝ առնելէ որ և է քայլ, կատարելէ որ և է ձեռնարկ, որ կրնայ՝ իբրեւ ընդհանուր միօրինակութեան մէջ երևան եկած ինքնակամ արարք և զոյութիւն ունեցած և ցարդ շարունակուած օրէնքներէ և կանոններէ շեղում, տեղի տալ անկարգութեանց, և վարակումի դէպքերով յանգիլ մինչև եկեղեցական տեսակ մը անիշխանութեան:

Բարեկարգութեան իղձը, որ, իբրեւ ժամանակին կարգալօսը, ատենէ մը

ի վեր տարապայման զեղուժով նորէն լեցուցած է սիրտերը, պէտք է առ այժմ դործադրել՝ արդէն եղած կարգն ու կանոնը բարւոք եղանակաւ պահպանելու և արդիւնաւոր ընծայելու ջանքով միայն։ Նորութեանց, այսինքն իբր թէ դարուն ոգիին համեմատ կատարուելիք նոր տնօրինութեանց հարկն ու հողը պէտք է թողուլ Բնդհանրական Հայրապետութեան նախաձեռնութեամբ լինելիք որոշումներու, կամ, առ առաւելն, Մայր Աթոռոյ հաւանութեամբ կատարուելիք խորհրդակցութեանց ելքին։ Ինչ որ կը կատարուի այսպիսի ուղղութեան մը հետ խոտոր համեմատուող ոգիով, ցաւալի միայն կընայ լինիլ և ոչ օգտակար՝ եկեղեցւոյ բարւոյն։

Մեր ամբողջ հոգևորականութիւնը՝ այս տեսակէտով՝ սքանչելի օրինակ միայն պէտք է ընդունի իրեն՝ ընթացքը Կիլիկիան զոյգ վեհաշնորհ կաթողիկոսներուն և Կ. Պոլսոյ ամենապատուական պատրիարքին, որոնք, իրենց նուիրապետական բարձր դիրքին մէջ կը զործեն խոհական իմաստութեան քրիստոնէական ճշմարիտ խոնարհութեամբ, ձեռնամուխ չըլլալով կարգապահական կամ բարեկարգական որ եւ է նորօրինակ տնօրինութեանց, եւ հոգևորական ու կրթական խաղաղ աշխատութեանց նուիրումին մէջ միայն փնտռելով և ցուցնելով ճշմարիտ բարին ու օգտակարը։

Այդ լուծութիւնն է որ կը պատուիրէ ամէնուս, ինչպէս որ և է ատեն, բայց ա՛յս միջոցի մանաւանդ, չմտածել Բնդհանրական Հայրապետութիւնը, կամ, արևմտեան հայութեան, այսինքն արտաքոյ Խորհրդային Միութեան ապրող զաւրութահայութեան, հոգևոր հովուապետութիւնը դէթ, Կիլիկիան կաթողիկոսութեան փոխանցելու նոյն իսկ փորձի մը վրայ։ Ե՛ւ միաժինէն այդպիսի խզում մը, ներկայ ժամանակին մէջ մանաւանդ, մեծագոյն աղէտքներէն մին պիտի ըլլար Հայաստանեայց եկեղեցիին համար, որուն վարչական և կարգապահական միութիւնը պիտի խախտէր և խանգարէր այդ կերպով։ Բացարձակապէս համամիտ ենք Ամերիկայի Վիոյնակ Հայաստանի՞ւ պատուարժան խմբագրութեան, որ այսպիսի արարքի մը մէջ Հայաստանի և Խորհրդային Միութեան սահմաններէն ներս ապրող մեր ազգակիցներուն, այսինքն հայութեան ամենակարեւոր մասին համար կը տեսնէր եկեղեցական մեծ վտանգ մը, արժանի ամէնուս մտահոգութեան եւ լուրջ նկատուման։ Կատարելապէս վստահ ենք արդէն թէ, ինչպէս նոյն խմբագրութիւնը ևս դիտել կուտար, այդպիսի շարժումի մը ամենէն առաջ և ամենէն աւելի անհամամիտ պիտի լինէին նոյն ինքն Կիլիկիոյ զոյգ վեհ. կաթողիկոսները, երկուքն ալ ցարդ ցոյց տուած ըլլալով արդէն այդ տեսակէտով բարձրօրէն ուղղամիտ կեցուածք մը, որ արդիւնքն է որչափ ազգային և եկեղեցւոյ ոգիին վերաբերմամբ իրենց ունեցած պատմական խոր ըմբռնումին, նոյնքան նաև իրենց բարձրօրէն ազնուական նկարագրին, որ չի կրնար ախորժիլ հին ճղճիմ եւ անիմաստ վէճերու վերադարձէն։

Նոյն այդ լուծութիւնն է վերջապէս որ, յանուն ազգին անցեալ դարաւոր փառքերուն և վիշտերուն և ներկայի և ապագայի յոյգերուն և յոյսերուն, այսինքն յանուն ազգին հոգւոյն՝ կը պատուիրէ որ ամէնքս ալ, ժողովուրդ, ժողովք և կղեր, ընկերակցութիւնք, միութիւնք և կազմակերպութիւնք, ամէնքս ի միասին ընենք մեր լաւագոյնը, որպէսզի ոչ միայն ազգին ներկայ վայրավատին և հողմակոծեալ դրութեան մէջ, բարոյական միութեան մը դրօշին տակ համահաւաքուին անոր ցիրուցանուած փշրանքները, ու «նշխարեալ կտորներէն բան մը չկորսուի», այլ նաև

որպէսզի անոնք պահպանուին եկեղեցական, կրթական և բարեսիրական անկեղծ և մաքուր ջանադրութեանց արդիւնքներովը, խաղաղ՝ աշխատասէր և պարկեշտ կեանքի ոգևորութեամբ, ամէն երկրի մէջ տեղական կառավարութեանց քաղցր ակնարկին տակ, եւ երկրական ընդհանուր տարրերուն համակիր եւ համերաշխ սիրով լի միջնորդութիւն մը մէջ:

Դեռ սուղի քօղը կը ծածկէ Լուսաւորչի Աթոռը. բայց չէ խորտակուած հոն բնաւ հայրապետական իշխանութիւնը՝ զոր այդ Աթոռը կը խորհրդանշէր: Մեծ է մեր յոյսը թէ Հայաստանի Կառավարութիւնը, հայ հայրենիքին հայկական իշխանութիւնը, պիտի զնահատէ միայն բարենկատ և արդար այն ակնկալութիւնը զոր համօրէն հայ ազգը անձկալից զգացմամբ կը տածէ իրեն հանդէպ, հայութեան սրտին ամենէն նուիրական իղձերէն այս մէկին ևս կարգադրութեամբ համար:

Մինչ այդ, սակայն, ամբողջ ազգին վրայ պարտականութիւն կը ծանրանայ ապրիլ և ի հանդէս բերել բարոյական քաջութեան, այսինքն խաղաղ հոգիի լրջութեան իրական վիճակ մը, շենթարկուելով ջղաձգական մտայնութեանց, և իր այդ ընթացքովը նոյն իսկ հասկցնելով ամէնուն թէ «զարնուած չէ հովիւը, ու ցրուած չէ անոր հօտը»:

Պատկա՛ն կենանք Էջմիածնի զաղափարին: — Բարոյական կազմակերպութիւնները միշտ ներսէն՝ իրենց հոգեկան էութեան խորքէն է որ կ'աճին եւ կը բայքայուին. արտաքին ազդակները չեն կրնար թափանցել անոնց մէջ: Զգուշանանք պարզելէ այնպիսի դրութիւն մը՝ որուն մէջ չար աչքեր հաճոյքով պիտի ուզէին տեսնել ներքին փրկուածի ախտանշաններ:

Ահա՛ պատգամը, զոր Էջմիածին իր լուսութեամբն իսկ կուտայ հայութեան. ո՞ր հայ՝ սիրտ պիտի ունենար չանսպուռ անոր:

ՏԱՂ ԷԶՄԻԱԾՆԻ

Կիսուի՜ն¹ գնանք երկնեայ² ծովին,
Վարդ կու փաղի՜նք յերկուայ³ հովին,
Թամամ⁴ աշխարհ քեզ կը գովին,
Սալվու⁵ ջինար⁶՝ Էջմիածին:

Էջմիածին՝ բանձր սար այ,
Ազբրնեղ կարմիր փառ այ,
Քո մասաղրդ կապուս գառ այ,
Սալվու ջինար՝ Էջմիածին:

Էջմիածին, դուն հեռու՝ զօրքդ մօտիկ,
Մեջքդ կապիւր կարմիր գօտիկ,
Ըխուռըդ գայ գլուխ ոս բոպիկ,
Սալվու ջինար՝ Էջմիածին:

Էջմիածին՝ ալա՛ զաբի⁸,
Թամամ աշխարհ ոսրդ քափի,
Քո մեռնըդ անկրակ կ'եփի,
Սալվու ջինար՝ Էջմիածին:

Էջմիածին՝ ուշար⁹ դուս¹⁰ այ,
Ըխուռըդ գայ դօւս դօւս¹¹,
Խընդրում եմ ինձի տա փեւս¹²,
Սալվու ջինար՝ Էջմիածին:

Ես եմ Ակոբ Ախաւանցի,
Ազգասակով յերեւանցի,
Ես արժան չի, քեզ գովեցի,
Սալվու ջինար՝ Էջմիածին:

ԲԱՌԵՐ.— 1. Հաւաքուի՜նք: 2. Երկնագոյն: 3. Երկուտան: 4. Ամբողջ: 5. Նոսի: 6. Սօսի: 7. Բարձր: 8. Դուռ: 9. Թաղոյ: 10. Թաղուն: 11. Վազն ի վազ: 12. Պարգեւ: